

Väsimatu rändur (muusika)maailma teedel

Peeter Vähi 70

Kui tahta Peeter Vähit iseloomustada ühe sõnaga, sobiks selleks kõige paremini „rändur“. Ta on tuntud eelkõige muusikamehena selle sõna kõige paremas ja avaramas tähenduses ning ühtviisi kõrgetasemel nii helilooja ja instrumentalisti kui ka produtsendi ja mänedžerina. Vähi tegevusväli on ometi nii lai ja liikuv – nagu maailm ise –, et teda ainult muusikuna vaadel-des jääks suur osa tema tegemistest varju ja pilt oleks poolik.

„Ida“ ehk „Orient“ on teine sõna, mis on Peeter Vähi tegemistele ja rännakutele läbivalt värvi ja valgust heitnud. „Ida valgus“ ei ole temas aastatega tuhmunud, vaid püsib kirkana ka nüüd, mil maestro ilmarännakuid saab mõõta juba enam kui 70 päikeseringiga. Üle poole sellest ajast on Peeter Vähi olnud Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi aktiivne liige; ta ühines seltsiga kohe selle taasasutamisel 1988. aastal. Alljärgnev jutt keskendubki Vähile kui orientalistile.

Vähi „orientalism“ avaldub eelkõige muidugi tema muusikaloomingus. Ida vaimsus, eriti budism, on olnud paljude tema teoste inspiratsiooniallikas, mille pealkirjad räägivad ise enda eest: „Üheksa mantrat“ (1992), „Ülim vaikus“ (1997), „Roheline Tārā“ (2000), „Palveveski“ (2006), „Tema Pühadusele“ (2013), „Müstilisel Kaydara-maal“ (2014), „Siberian Trinity Mantra“ (2019), „Thee, O Cosmic Healer“ (2021) jt.¹ Vähi loomingust ja kontserttegevusest on kirjutatud palju ning muusikakauge inimesena jätan selle valdkonna asjatundjate hooleks. Kui tõsta esile mõni enda Peeter Vähiga seotud muusikaelamus, siis on need muidugi kustumatud muljed igasuvistelt Klaaspärlimängu festivalidelt Tartus. Ta on festivali korraldanud juba üle 30 aasta ning seal saavad kokku ida ja lääne muusikud, muusika ja palju muudki.

¹ Peeter Vähi muusikateoste täieliku loetelu koos linkidega esitustele ja meediakajastustele leiab veebilehelt <https://www.erpmusic.com/peeter-vahi-list-of-main-works/>.

Veelgi ehedamalt ja vahetumalt väljendab Vähi Oriendi-suunalist tegevust teine tema korraldatav, juba ammu rahvusvaheliseks kasvanud muusikafestival – Orient. See on pühendatud üksnes ida muusika esitamisele sealsete muusikute ja artistide poolt ning sai alguse juba 1992. aastal. Ma ei tea, kas kusagil leidub täielikku ülevaadet sellest, kui palju kontserte on festivali raames kokku toimunud ning kui palju muusikuid, tantsijaid ja muid etenduskunstnikke Lähis-Idast Jaapanini ja Tõvast Sri Lankani on neil osalenud. Tõenäoliselt ulatuvad mõlemad arvud kolmekohaliseks.² Alates 2001. aastast korraldab mõlemat festivali Peeter Vähi loodud ja tema kunstilisel juhtimisel tegutsev Estonian Record Production (ERP), mis on andnud kontsertidest välja ka kümneid heliplaate.³

Vähi tegevus ida muusika tutvustajana ulatub ajas aga veelgi kaugemale. Juba 1989. aastal hakkas ta Eesti Raadio tegema saatesarja „Orientaaltund“, milles tutvustas maade ja traditsioonide kaupa ida muusikat ning selle kultuuriloolist konteksti. Saadetesse kaasas ta sageli külalisi, nii muusikuid kui ka ida asjatundjaid. Sari püsis eetris viis aastat ja kokku salvestati 54 saadet. 25. aprillil 1993 eetrisse läinud 47. saates „Sissejuhatus Hiina kultuuri ja muusikasse“ oli ka siinkirjutajal au külalisena osaleda. Kõik „Orientaaltunni“ saated on praegugi ERR-i arhiivis olemas ja kuulatavad.⁴

Peeter Vähi teine — ja orientalistika vaatenurgast mitte vähem tähtis — tegevusala on tema reisid ja nende kajastamine, mis on toonud maailma, sealhulgas Orienti, eesti rahvale tubli sammu lähemale. Aastatel 2007–2025 on tema ja ERP meeskond korraldanud viis ekspeditsioonimõõtu mitmekuist ringreisi, mis hõlmavad kõiki maailmajagusi peale Euroopa: Siiditee tuur (2007), Arktika–Antarktika (2010), Ümber Aafrika (2012–2013), Siber–Mongoolia (2018) ja Põlis-Austraalia (2025). Igast ekspeditsioonist on valminud mitmeteistkümneseosaline telesari, nende materjalide põhjal on korraldatud hulk fotonäitusi – see avab Vähi tegevuse veel ühe tahu, fotograafia – ning kolmest reisist on sündinud raamatud (*Siiditeel*, Pilgrim 2009; *Ring ümber Aafrika*, Go Reisiraamat 2016; *Siberisse, vabatahtlikult*, Pegasus 2018). Neljas on koos Tiit Pruuliga koostatud albumiformaadis fotoraamat *Tuhandenäoline budism* (Go Reisiraamat 2007), mis põhineb samanimelisel fotonäitusel ja mille tekstid on kirjutanud Vähi.

Budism ongi järgmine oluline märksõna Peeter Vähi elus ja loomingus. Võib-olla kõige märgilisem. Tema budismihuvi ei piirdu köitvate reisi-

2 Ülevaate Orient-festivalidest alates 2005. aastast koos esitusnäidetega leiab <https://www.erpmusic.com/festival-orient/>.

3 <https://www.erpmusic.com/>

4 <https://arhiiv.err.ee/audio/seeria/orientaaltund>

fotode ja -lugudega, vaid on läbiv maailmavaade ja elusuundumus, mis annab mõtte kõigele muule, mida ta teeb. Vähi ei „tegele budismiga“, vaid „on budist“. Ühes jutusaates, milles minagi kaasvestlejana osalesin,⁵ ütles ta, et tema huvi budismi vastu sai alguse juba üsna varases nooruses. Koos menuansambliga „Vitamiin“ selle klahvpillimängija ja lugude autorina mööda Nõukogude Liitu tuuritades jõudis ta ka Taga-Baikalimaale Burjaatiasse, kus külastas huvilisena budistlikku kloostrit ja sai sellest tõuke teemat lähemalt uurida. 1980. aastatel hakkas budism Linnart Mälli tõlgete ja muu kirjanduse kaudu Eestis rohkem levima ning haaras Vähi täielikult kaasa. 1980. aastate lõpus oli Peeter Vähi Eesti Budistliku Liidu asutajate seas. Järgmisel kümnendil kasvas sellest just tema algatusel ja eestvedamisel välja üks esimesi Tiibeti budismi kogukondi Eestis — Drikung Kagyu Ratna Shri keskus, mille kauaaegne juht ta oli ja mis tegutseb tänaseni. Budistina järgibki Vähi eelkõige selle suuna õpetusi ja teostusviise. Sel perioodil hakkasid budistlikud motiivid jõudma ka tema loomingusse, nagu juba eespool mainitud.

Veel tänapäevalgi võib kohata ekslikku arvamust, et budism on passiivne, maailmast eralduma kutsuv õpetus, kuid Buddha õpetuse järgijana tõestab Peeter Vähi vastupidist. Budism on tema jaoks pigem liikumapanev jõud, mis kutsub avastama kultuuride kaudu maailma ja inimloomuse saladusi ning väljendama kõike avastatut oma loomingus – olgu selleks muusika, reisikirjad, fotod või loengud. Budismi aktiivne külg avaldub Vähi puhul ka tema korraldustegevuses, puudutagu see muusikasündmused või otseselt budistlikku õpetust. Peeter Vähi oli 2000. aastate algul ka Eesti Budismi Instituudi asutajate seas ja pikka aega selle nõukogu liige.

Oma hinnangutes endale kui orientalistile on Vähi alati tagasihoidlik ja rõhutab, et ta ei ole õpetlane, vaid pigem orientalistikahuviline. Ehkki tal ei ole ette näidata orientalistikaalaseid teaduskraade ega diplomeid — see-eest on tal oma loomingus eest hulgaliselt tunnustusi, autasusid ja autasunominatsioone —, on ta minu tähelepanekute järgi vägagi õpetlaslikult erudeeritud, põhjalik ja faktitäpne. Selles annab ta silmad ette nii mõnelegi „päris“ akadeemikule. Mäletan, et kui omal ajal valmistati ette *Ida mõtteloo leksikoni* teist väljaannet,⁶ andis Peeter Vähi väga põhjalikku, asjatundlikku ja kriitilist tagasisidet, mis aitas märkimisväärselt kaasa nii mõnegi sealse artikli täpsemaks ja sisukamaks muutmisele.

5 Tähenduse teejuhid #196 “Doktorant Buddha”: <https://podcastid.ee/tahenduse-teejuhid/tahenduse-teejuhid-196-mart-laanemets-ja-peeter-vahi-doktorant-buddha/>

6 Mäll, Linnart, Märt Läänemets, Teet Toome. *Ida mõtteloo leksikon: Lõuna-, Ida- ja Sise-Aasia*. (Teine, parandatud ja täiendatud trükk.) Tartu: Tartu Ülikooli orientalistikakeskus, 2011. Veebiväljaanne: <https://sonaveeb.ee/ds/ida>.

Astunud üle oma elu kaheksanda aastakümne läve, on Peeter Vähi endiselt täis elujõudu ja loomingulist indu. Klaaspärlimängumeistrina on ta kohal kõigil enda algatatud muusikafestivalidel nii isiklikult kui ka oma teostega. Soovime juubilarile — küll aastaraamatu pikast ilmumistsüklist tingitud hilinemisega — loomingulist sära ja teravat meelt ning jaksu harivate orientaal- ja kultuuriettevõtmete korraldamiseks veel paljudeks aastateks!

Märt Läänemets